

Juli

Wilde cichorei

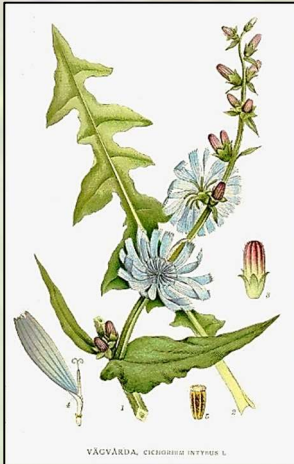

De plant in Thijsses Hof.

De cichorei staat op Thijsses Hof op een plekje waar je zo'n mooie plant niet verwacht. Niet in een mooi stukje aarde in de border naast het wandelpad, maar pal naast het muurtje van de ruïne. Ja, we hebben een soort ruïne op Thijsses Hof. Deze is niet zo oud, maar toch al jaren geleden uit oude stenen gemaakt door onze voormalige hovenier Dirk de Leur. Op en tussen die oude stenen vind je allerlei leuke planten zoals verschillende soorten varens en ook de cichorei.

Die oude stenen rondom een heuveltje kun je vinden op het stukje voor de toegangsdeur naar ons educatief centrum. Wanneer je vanaf de ingang de ruïne aan de linkerkant passeert kan het niet missen en zie je de cichorei. Vooral bij mooi weer schitteren de hemelsblauwe bloemen je tegemoet. Wonderlijk hoe een plant op zo'n nietig plekje kan groeien en zo mooi kan zijn. Hoewel wonderlijk als je verder leest zul je begrijpen waarom dat voor de cichorei heel gewoon is.

Jac. P. Thijssse kende de plant natuurlijk ook. In zijn Verkade-album Herfst schrijft hij daarover het volgende:

"Intusschen hebben we weer andere bloemen te pakken. Deze blauwe, die in vorm wel wat heeft van een paardenbloem, is de Cichorei die langs dijken en wegen nogal veel in het wild voorkomt. Andijvie heeft haast net zulke bloemen; 't is een prachtig blauw, dat we zo laat in den herfst niet verwacht zouden hebben."

Dat hij de plant in zijn boek "Herfst" beschreef komt doordat zij een lange bloeiperiode heeft, namelijk van juni tot september en soms zelfs tot oktober.

Beschrijving.

Cichorei houdt van rijke, vochtige goed doorlatende grond, maar het groeit ook op arme of platgetrapte grond. Het is een zonliefhebber. Ze is meerjarig en winterhard.

Omstreeks de langste dag (21 juni) presenteert de wilde cichorei (*Cichorium intybus*) zich met haar blauwe bloemen vooral langs wegbermen waar wat kalk in de grond zit. De plant wordt zo'n 30 tot 120 centimeter hoog en heeft een wat stakige vorm door de vertakkingen aan de stengel. Het is een plantensoort uit de composietenfamilie, net als de alom bekende paardenbloem.

We zijn blij dat we de cichorei in Thijsses Hof kunnen laten zien, want de plant tref je eigenlijk vooral aan in het zuiden van Limburg langs bermen van landelijke weggetjes en langs akkers.

De dofgroene stengel is ruw behaard en spaarzaam bezet met lancetvormige bladeren. De bladeren die bij het rozet behoren waar de plant uit groeit lijken wel wat op die van de paardenbloem (gesteeld, langwerpig en veerdelig ingesneden).

Bloei en voortplanting.

Tijdens zonnige dagen opent de cichorei elke ochtend nieuwe bloemen. Net als de bosanemoontjes in het voorjaar richten de bloemen zich naar de zon. De qua kleur opvallende lichtblauwe tot blauwe lintbloemen zijn veelal alleen in de ochtend vanaf 06:00 en 07:00 uur geopend. 's Middags, om 12:00 uur sluiten ze alweer en bij slecht weer houden ze het zelfs helemaal voor gezien. We gaan natuurlijk kijken op een mooie dag en zien dan de lintbloemen uitgespreid in een rond vlak. In het centrum daarvan zijn geen buisbloemetjes aanwezig zoals bij een madeliefje.

Omdat de blauwe kleurstof gemakkelijk in water oplost, zie je na een regenbui wel eens verbleekte bloemhoofdjes.

Op de latere vruchtjes staat als een kroontje een rij van kleine tandjes. Deze zijn bedoeld als middel om aan de vacht van dieren te blijven hangen. Als dat lukt vallen ze later uiteraard ook weer af en is daarmee de verspreiding gelukt.

Verspreidingsgebied.

Oorspronkelijk komt wilde cichorei uit het Middellandse Zeegebied. In Nederland is de plant echter al vele eeuwen aanwezig en waarschijnlijk door de Romeinen meegebracht. Vooral in het Rivierengebied en in het al genoemde Zuid-Limburg kun je de plant aantreffen; overal daar waar van nature kalk in de bodem zit. Deze plant gedijt goed in borders, langs hekken of muren, vooral waar ze 's ochtends door de zon kan worden gekust, maar bij voorkeur aan de rand van de weg. Van stof hebben ze geen last door hun kleine en smalle bladeren aan de lange bloeistengels. Wanneer je ze probeert te plukken, ontdek je dat de stelen praktisch niet te knikken, noch te breken of af te rukken zijn. De plant heeft een dikke penwortel die zich door de hardste grond boort.

Diversen.

De geschiedenis van cichoreiwortels als vervanger van koffie gaat terug naar de tijd van Napoleon in het begin van de 19de eeuw. Tijdens zijn veldtochten groeven de hongerige soldaten overal in Europa langs de weg cichoreiwortels op en roosterden die als aanvulling op hun magere rantsoenen. Ze smaakten bitter, maar door het roosteren kregen ze een wat karamelachtige smaak. Die smaak bleek een prima basis als surrogaat voor koffie. Het werd peekoffie genoemd – de 'n' is verloren gegaan – naar de volksnaam peenwortel.

Cichorei is vaak gebruikt om schaarste aan koffie en de hoge prijzen op te vangen door het te mixen met gewone koffie of de koffie helemaal te vervangen door cichorei. Bijvoorbeeld in de Tweede Wereldoorlog werd cichorei-koffie als surrogaatkoffie op de markt gebracht toen voorraden koffie en thee oprakten en onbetaalbaar werden. Die koffie bestond uit gerst aangevuld met erwten, veldbonen, cichorei, eikels en tulpenbollen. Deze gemixte koffie was dan niet zuiver en daar komt dan ook de uitdrukking: "*Dat is geen zuivere koffie*" vandaan.

Cichorei is al duizenden jaren bekend als een nuttige en geneeskrachtige plant. Het werd onder meer door de oude Egyptenaren en Grieken gebruikt. De Romeinen aten het als groente. Vanaf de zeventiende eeuw werd cichorei stapje voor stapje veredeld en ook bij ons verbouwd en gegeten als groente. Hiermee ontstond uiteindelijk het witlof.

Volksnamen.

Aan de bittere smaak van de wortel en het melksap in de bladeren dankt de bladcichorei zijn bijnaam: bitterpee. Voor de namen van wegenwachter en Duitse koffie lijkt mij de herkomst inmiddels wel duidelijk. Dat geldt met onderstaand volksverhaal zeker voor naam wegenwachter; lees maar.

Volksverhalen.

Bij een al duizenden jaren bekende plant met allerlei alternatieve gebruiken zitten natuurlijk ook volksverhalen. Hieronder staat het sprookje hoe de plant is ontstaan en zijn naam heeft gekregen:

Volgens een heel oude legende is het ontstaan van de cichorei te danken aan een meisje met blauwe ogen. Dit meisje wachtte op haar geliefde die in de oorlog was gegaan. Ze wachtte trouw en lang, heel lang, maar hij kwam niet terug. Hij sneuvelde in de grote oorlog en toen het meisje dat hoorde, kon ze niet ophouden met huilen. De mensen zagen het aan en zeiden medelijdend: "Heb geen verdriet! De tijd gaat door, straks ben je hem vergeten!" Ja, ja, makkelijk gezegd en het meisje antwoordde diep ongelukkig: "Nog liever blijf ik als een bloem op deze wegkruising op hem wachten, dan dat ik hem vergeet en met huilen ophoud". Behalve de mensen hoorde ook een fee van deze ontroerende liefde. Zij verhoorde later de wens van het meisje en veranderde haar in een blauwe onverzettelijke bloem. Zo komt het dat deze blauwe bloem tot op heden vooral aan de rand van de weg is te vinden, waar ze nog steeds op haar geliefde wacht.

Tot in de middeleeuwen speelde de cichorei met zijn taaie stengels een grote rol als toverplant. Mits zij met een hertengewei werd uitgegraven, gaf zij bescherming tegen zwaardhouwen, steken en kogels. Bovendien verleende zij de drager grote lichaamskracht. De taaigheid van de plant zal daar niet vreemd aan zijn.

Net als de wichelroede gaf zij aan waar schatten waren begraven en bracht zij ook nog eens geluk in de liefde.

Als amulet was de wortel van de cichorei ook gewild. Ze moest dan in de nacht voor midzomer worden uitgegraven met een houten schepje. Werd het toch gedaan met een ijzeren schep dan werkte het niet, want men geloofde dat het ijzer de magnetische kracht van de plant teniet zou doen.

Een witbloeiende cichorei was heel bijzonder, want daarin zouden de zielen van gestorven goede mensen wonen.

Tekst: Martin Scheringa

Foto's: Lauran Oomen

Bron: Wikipedia.

Herfst door Dr. Jac. P. Thijssse